

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti - 100

Bir müddət əvvəl 6-cı ildönümü təsbit edilən Mavərayi-Qafqasiya Federasyonu və bu federasyonun iç üzü, bu səhifələrdə mütəddid dəfələr tənvir edilmişdir. Axırən Moskvanın Mavərayi-Qafqasiya təşkilatları haqqında vermiş olduğu yeni təlimat və federasyona daxil bulunan hökumətlərin münasibətlərinə aid yeni faktlar bu mövzuya bir daha rücu etmək lüzumunu hiss etdirir.

Məlum olduğu vəchilə tə federasyonun bidayətindən etibarən Mavərayi-Qafqasiya Moskva ilə bir türli mücadilə halında bulunmuşdur. Moskva ilə olan mücadilə həddindən tədəfərənən daxil bulunan Azərbaycan, Gürcüstan cümhuriyyətlərinin kəndi aralarında olduğu kibi, tabe bulunduqları Moskva qarşısında müstəqil bulunmaq və mərkəzin müdaxiləsinə meydan verməməkdən ibarətdir. Azə-

qəbahəli olmadığını söylemişdir. İştirə bu fakt Mavərayi-Qafqasiyanın Moskva qarşısında almış olduğu vəziyyəti və bu federasyona daxil bulunan cümhuriyyətlərin, bili xassə Ermenistanın Moskva müvaciəhəsindəki pozisyonunu göstərmək üçün iyi bir misaldır.

Şübhəsiz, Moskva tərəfindən qalə alınmayan bu tələblər mərkəzin siyasetini bir araya uğratmamış və Moskva

bir nizam zühurunda ehtimal xaricində qalacaq deməkdir. Moskvanın şimdiki siyaseti, Mavərayi-Qafqasiya Federasyonuna daxil cümhuriyyətləri müstəqil və muxtar bir cümhuriyyət olmaq etibarilə ilgə edərək bir əyalət halına ifrağ etməgə mütəveccih bulunuyor.

Yeni təlimatda deyildigine görə, Mavərayi-Qafqasiyanın iqtisadi təməlini tehkim və bilməcümə Mavərayi-Qafqasiya iqtisadiyyatını idarə etmək məqsədilə Mavərayi-Qafqasiya Ali iqtisad şurası təqviyə edilməlidir (Bu müəssisə bir müddət əvvəl təsis edilmişdir). Bundan başqa, bu müəssisə ayrı-ayrı cümhuriyyətlərin bilməcümə mühüm sənaye işlərini kontrol və idare etməlidir. Köy iqtisadiyyatını tənzim etmək və ərazi məsələsində müəyyən tədbirlər almaq məqsədilə fede-

komitesi, komisarlar şurası və digər bir qaz komisarlıqlar birleşdirilməlidir.

Təlimatın firqə təşkilatlarının münasibətine aid qismi daha qəti bir şəkil ərz etməkdir. Bu qismidə deyiliyor ki: "Mavərayi-Qafqasiya ölkə komitəsi (komunist firqəsi) ayrı-ayrı cümhuriyyətlərin komunist təşkilatlarını idarə etmeli və bu təşkilatlar tərəfindən firqə həyatında federalizm principiinin iləri sürülməsinə meydand verməlidir".

Əsasən bu vaxta qədər sözə olsa da, mövcud federalizm bağlarını bütöbüñ qırmaq və ətrafin başını Moskvaya bağlamağa mətuf olan bu təlimati Moskva 5 sənəlik sənaye və industri planına istinad etdirməkdədir. Moskva görə Sovet sənayeinin model bir şəkil aldığı sənayein tərəqqi və inkişaf üçün ittixaz edilmiş tədbirlərin təhəqqiq etməsini təmin üçün Mavərayi-Qafqasiyanın bilməcümə firqə və sovet təşkilatını idarə və təqviyə etmək zərurəti vardır. Fəqət Moskva bu təqviyə əməliyyəsini cümhuriyyətlər bir parça istiqlal vermək surətində deyil, bili xəsəfənən təsdiq etmək və Moskvanın təqib etdiyi siyaset bu deyildir. Əsl məqsəd, heç şübhəsiz, ətrafi istiqlaldan məhrum etmək və Moskvanın bir köləsi kibi çalışdıraraq haqqı ilə istismar etməkdir.

A(Ə),

"Odlu-Yurd", şubat (fevral),
1930, № 12

Təsbit - qeyd
Tənvir - işıqlandırma
Səfəhat - sifətlər, səhifələr
Müvacihe - üz-üzə gəlmə, üzbez dayanma
Qale - mübahisə
Mətuf - dönmüş
Təqviyə - qüvvətlendirmə
Bidayət - son, axır

P.S. Məqaləni redaksiya - professor Şirəmməd Hüseynov təqdim edib

MAVƏRAYİ-QAFQASIYADA (ZAQAFQAZİYADA) RUS SİYASƏTİ

baycan komunistlərinin yerli sərvətin (Bakı petrolunun) xərçə çıxarılmayaq yerli əhalinin istifadəsi və yerli fabrikalarda emal üçün məmləkətdə buraxılması, Gürcüstan komunistlərinin idarənin milliləşməsi, Gürcüstan daxilində tam mənasılı müstəqil bir hakimiyyət vücudə gətirmək kibi tələbləri bu mücadilənin bəlli-başlı təzahürlərinindəndir.

Qeyd edəcəğimiz şu xarakteristik misal dəxi bu mücadilənin səfahətində birini göstərdigi üçün haizi əhəmiyyətdəndir. İki sənə əvvəlisi Moskvalı iniqad edən bir firqə konqresində Moskva ilə "müstəqil" cümhuriyyətlər arasındakı mütəqabil münasibət mövzusu bəhs edildiği zaman Mavərayi-Qafqasiya təşkilatlarının müməssilləri tamamilə ayrılmış, yəni Azərbaycan və Gürcüstan müməssilləri Moskvanın siyasetinə qarşı bulunaraq Moskvanın Mavərayi-Qafqasiya cümhuriyyətləri işlərinə müdaxiləsinə protesto etmişlərdir. Bu protestoda iştirak etmek istəməyən erməni müməssili kendi arkadaşlarına etiraz edərək protestolarını haqsız bulmuş və Moskvanın

Mavərayi-Qafqasiyada Sovet rejiminin idaməsinə bütün qeyrətile çalışmışdır.

Moskva qarşı vəziyyət alan məhəlli komunistlər kəndi məqsədlərinin təminini üçün müəyyən bir program ətrafında bir təşəkkül halına gələrək Moskvanın milli cümhuriyyətlər siyasetinə qarşı aktif mücadiləyə keçməyə təşəbbüs etmişlərsə də, bir şey yapamamış və nəticədə iflas edərək firqədən dışarı atılmışlardır. Bir qaz ay əvvəlisi Azərbaycan Komunist firqəsinin inhiləl və ifası və bu ifasının nəticəsində Moskvanın göndərilən heyət tərəfindən bir çox məsul komunistlərin firqədən ixracı və yerlərinə rusların təyini bu həqiqəti təsbit edəcək canlı dəlillərdir.

Son zamanlarda Moskvanın Komunist firqəsi tərəfindən Tiflisə göndərilən yeni təlimat Mavərayi-Qafqasiya Federasyonu qanuni-əsasında böyük bir təbəddülətin vüqu bulacağı göstərir mahiyyətdədir. Bu təlimat nəticəsində Moskva artıq Mavərayi-Qafqasiyayı tamamilə kendisinə rəbt edərək hakimi-mütləq olacaq üçün bundan sonra hər hankı

rasyonun ümumi bir ziraət komisarlığını təsis etmək lazımdır. Demək oluyor ki, "sosyalizm quruluşu" ilə əlaqədar olan və bu vaxta qədər "müstəqil" cümhuriyyətlər tərəfindən idarə edilən bütün işlər artıq Mavərayi-Qafqasiya təşkilatına veriliyor. Beynəlmilə münasibət, müdafiə, dəmir yol idarəsi, posta və telegraf, maliyyə, daxili, xarici ticarət, əmək komisarlığı, hətta Q.P.U. kibi müəssisələrinin Moskva əlinde bulunduğu dəxi nəzəri-etibare alırsaq, artıq "milli" cümhuriyyətlərə maarif, mili kibi bir qaz işlə məşğul olmaqdan başqa bir şey qalmayı deməkdir.

Bununla bərabər Moskvanın təlimati Azərbaycan, Gürcüstan cümhuriyyətlərinə daxil bulunan Naxçıvan, Dağlıq Qarabağ, Abxaziya, Acaristən kibi muxtar əyalətləri də unutmamış və bu muxtar əyalətlərlə dəxi bir çox təbəddülərin lüzumunu iləri sürmüştür. Yeni təlimata görə, müəssisələr və bu müəssisələrdə çalışan məmurların miqdarı ixtisar edilərək bir çox müəssisələr birleşməlidir. Məsəla, əyalətlərdə bulunan icraiyyə